

Կը հետազօտէ շատ մը բառեր, օր.՝ սիրտ, վնաս, հանգէս, պատուհաս, աղետ, ծան, վարալ, գաստ, պարզեմ, բարձ, յագեմ, ապահարան, բոլ, բուրաստան, մարտի, նախա-բար, վարդ, սաղար (սպասար), պահ (պարհ). պահար, պահպան, մեհեան, շնորհ, բարապան, դահիճ, հեռուակ, հաւասար, միշտ, կարմիր, հրապարակ, արեւելք, խրատախ, խոյր, դեսպան, դեսպակ, լսպետ, ժանայ, սեպուհ, պետ, դերձակ, գծիք, դահ, պարտեղ եւն, Բայց ոչ թէ նոր համեմատութիւններ կու տայ մեզի Մէյէ, այլ համեմատութիւններն աւելի գիտական հիման մը վրայ կը ըսնայ գնել՝ օգտուելով նոյն վերջոյնեղ գաւառականներու վրայ եղած հրատարակութիւններէն: Կարելոր չենք համարիր այս կարծեաց նոր երանակաւորութիւնները բառական յառաջ բերելու, բայց կը յանձնենք այս արտասովորութիւններ կարդալ:

Երկու խորհրդածութիւններուի մեզի այս համառօտ տեղեկատուութեան մէջ, նախ. Պրոֆ. Մէյէի խորին հմտութիւնն հայերէնի, որ չի հաստատար երբեք նոյն իսկ կարծիք մը առանց շոշափելի ապացոյցներու, օր. Տարիներ յառաջ Revue critique մէջ է. 1. (22) հը-դը-ի բառին վրայ խօսած ատեն ըսած էր. „L'original de հրապարակ est inconnu“. Իսկ այսօր այս երկարութեան մէջ եղած նորանոր գիտերեն ետքն ալ, որով յայտնի կ'ըլլայ այլ եւս հը-դը-ի նախնին ձեւը frapčakka չի համարձակիր գեռ վճռական խօսելու:

Երկրորդ. Ֆր. Միլլէր որ գրեթէ շատ մը հայերենագէտներէ աւելի քրօնքը թափած է հայերէնի վրայ՝ այս հետազօտութիւններով կը բարձրանայ իւր անկեղծ վիճակէն, ուր խորատուգրած էր՝ զհայերէն իրանեան լեզու համարելով, եւ այս ուղղութեամբ հետազօտելով հայերէն բառերը: Գրութիւնը սխալ էր, բայց համեմատութիւններէն շատերը՝ ճիշտ: Համեմատէ խոյր, դահիճ, դահի, դեռ ինչպէս եւն եւն եւն, թեպէտ այս վերջին բառին երկրորդ անգամը՝ իբր patra (puthra) Մարտի հետ (տ. 24 1892, էջ 164. տես անհիշելի ըլլալը՝ Անդ, էջ 355 եւ Լուսնայ 1896, էջ 294) Կ'ընդունի եւ Meillet (տ. էջ 248), Ֆր. Միլլէր արդէն այս պահաւ բառին մէջ գոյութիւնն ցոյց տուած էր տարրեր յառաջ: Հակառակ այսչափ գրութիւններու կը թայ գեռ ինչպէս բառն՝ ըստ մեզ, մեկնութեան շատ կարօտ: Աւելի հաւանական ըլլալ կը թուի (ըստ Մար-

կուարտի) վրաց. ինչ-պէս բառին հետ համեմատութիւնը: Տարակոյս չկայ որ հայերէն բառերու կեանքին վրայ լոյս կը սպասուի միայն պահաւերէնի խորին հետազօտութիւններէն, բայց ուսումնասիրուած K. Müller ֆ, Andreas ֆ, Salemann ֆ պէս հմտագետներ, եւ մերձեցուած հայերէնի Meilletներէ . . .

2. Գ. Միլլէրի զեմն

ՆՈՐԱՆՈՒ ԶԵՄ. ՅԵՐԱՍԱԼԱՅԻՆԻՆԸ — Կոստանտնուպօլիս, Բ. Տպագր. Տիգրիս. Նիկիտ. տպ. Ն. Աղա-նեանի. Պոլիս. 1911:

1894 ին Մեծ. հեղինակին կողմանէ իբրեւ «Ճեմարանական դիտարացիա», հրատարակուած «Խաչատուր Աբովեանի», Բ. տպագրութիւնն է առաջին գրութիւնս: Տպագրութիւնը անփոփոխ է. անկայն այս՝ գրքին համար մեծ թերութիւն մը չէ, «Խաչատուր Աբովեանը» այն գրութիւններէն է, որոնց մասին «Հնացած են» լռել կարենալու համար՝ 15—20 տարիներու շրջան մը չի բաւեր, վասն զի՝ ռուսահայ անմահ բանաստեղծին անձնաւորութիւնն իւր ամբողջ նշանակութեամբը դուրս ցայտեղներու դիտմամբ հոս մեզի խօսողները ոչ այնչափ հեղինակին եւ կամ զինքը կանխող կենսագիրներուն անհատական հայեացքներն են, որչափ վաւերագիրները, յիշատակարանները եւ — ինքնին իսկ Աբովեանը իւր գրութիւններով եւ նամակներով: Յատկութիւն մը, որ ստուգիւ պատահի ըր բեր հեղինակին:

Պիտի բաղձայինք, որ հայ ընթերցասիրաց մտագրութենէն չվերպէր Աբովեանի այս գեղեցիկ կենսագրութիւնը:

3. Ա. ՄԱՍՏՈՅԵԱՆ

ՄԱՍՆԵԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՄԱՍՆԵԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏՆՆԵԱԳԻՏԱԿԱՆ

(Ըրդարականութիւն)

4. Եկեղեցական-պատմական վարդապետական

François Tournet: L'Église arménienne. A propos de deux ouvrages récents. Ի Թերթիս՝ Études, t. 129. (1911), p. 795—813, t. 130 (1912), p. 68—78. — Արթուր. Archidiacon Dvling: The Armenian Church, London 1910, եւ Malachia Ormanian:

Ի ԹՎ ՌՂԶ (= 1247): Հ. Ն. Արհեստի հա-
գործած տեղեկութեան համաձայն թերևս նոյ-
նացուի հոս յիշատակումս Սոսո ճեղհեան այն Սոսո
ճեղհեի հետ: 1280 թն Սոսի փ. Վահագնից մեծագ-
Սոյի Հագագի արքայ եկեղեցին շինեց. համա-
Սիտուան, էջ 222—223:

Sarre Fr. and Ernst Herzfeld: Archäologische
Reise im Euphrat- und Tigrisgebiet. Mit einem
Beitrage: Arabische Inschriften von Max von
Berchem, Berlin, Dietrich Reimer, 1911, Bd. I.,
S. X—252, 132 Abb. Karte: Bd. III. (Tafelband).

Max von Berchem: L'architecture musulmane de
la Perse: Journal des Savants, 1911, p. 54—69.
Ասթիւ Fr. Sarre: Denkmäler persischer Bau-
kunst (Berlin, 1910) գրութեան կ'ու. այս ամփոփ
տեսութիւն Պարսկաստանի, Հայաստանի եւ
Փոքր Ասիոյ մահմանական ճարտարապետութեան
կոյս, նիւթին վերաբերակ ճոր մասնագիտա-
կանով. կան նաեւ Հոյ ճարտարապետութեան
մասին կարեւոր գիտութիւններ:

E. Bertaux: La part de Byzance dans l'art byzantin:
Journal des Savants, 1911, p. 164—175 եւն. Աս-
թիւ Ch. Diehl: Manuel d'art byzantin (Paris
1910), կու. այս ընդհանուր պատկեր բն զանգա-
կան եւ արեւելեան ասորական հայկական արուեստ.
ներս. յարաբերութեանց մասին, ճոր մասնա-
գիտականով:

Josef Strzygowski: Kara-Amida. Ի Թերթին
Orientalisches Archiv I. (1911). — Տիրանականոր
արուեստից պատմութեան համար առեցած նշա-
նակութեան մասին:

Բաւսմալեան Կ. Բ. Անիի քրդի Կարթր վարդ.
Ռուսու Ա. Թ. 1. 233—235: — Բ. կը հրա-
տարարէ հոս Կարթր վանեց այն արձանաքու-
թիւնը, որուն վրայ 905 թն Լէո Մարտիր, մէջ
(Թ. 11—12) խնդրի յուշած էր, ապէ գրաւ կան
որիւ ջանի մէջ փորձի արձանագրութիւններ:

Կիւլէսէրեան Բ. Ե. Գ. Այգեւու թիւներն աւերակ-
ներու. Ռուսու Ա. Թ. 3, 541—572: — Ճանա-
պարհորդական յուշեր իշխանների եւ երեւանի
ընթացքներէն:

Բ(աւսմալե) Ա. Ե. Գ. Անիի աւել տպերը. ԱՐԲՏ.
Խն. 325—327, 396—400, 472—481, 568—580:
— Թրգմ. Ի Литературно-Научный журнал "Нева"
1911 г. Март № 5. Статьи О ел. Գրու թեանս
"Կապուսի եւ տալ ընդհանուր քաղաքար Անիի
արտաքին պատմութեան, այժմեան դրութեան եւ
պիտիւնների հետեւանքի մասին":

— Հնագիտական պեղումներ հին Հայաստանում:
ԱՐԲՏ. Խն. 67—68: — "Кавказ" 1910. Թ.
296 էն համառածի մէջ թարգմանութիւն է: Հա-
մառում տեղեկութիւն կու. այս Պր. Մառի պե-
ղումներուն վրայ եւ կը ծանոթանայ զիստարարար
Գառնիի տաճարին վրայ, որուն պատմութեան
ուրաւագին ալ կ'ընէ:

Մարրի Բեքիարաւ. "Արք. Բ. Թ. 1. 142—143: —
Համառում տեղեկատուութիւն Անիի պեղումներու
ուրաւ:

Բ. Գ. Անիւմ հաստատուելիք հնագիտական ինտա-
տուար. Արք. Բ. Թ. 4, 120—140:

The Kelekian collection of persian and analogous potteries,
Paris 19. Բն. Հ. Ն. Արհեստի ՀԱՆԳ. ԱՐԲՏ.
313—314: Հ. Ն. Անգրիկեան ԲԱՄ. (1911)
Թիւ 1 էջ 44—45:

7. Աշխարհագրութիւն

"Кавказ". Мат. ризны по археологии Кавказа, собранные
экспедициями Императорского Московского архео-
логического общества, снаряженными на Гмисчайи
дарованными средствами. Выпуск VI. Москва, 49,
194, Подъ ред. гр. Уваровой. "Կովկասի հնա-
գիտութեան մասին նիւթեր, հասարակածի Մոս-
կույի կայսերական հրատ. Էնթ. կողմէն: ար-
դիւնք է Իմպերատորի երկրամաս (1893—4, 1896)
հետազոտութիւններուն, գիտադարար Երեւանի
եւ Գանձարի գաւառներու մէջ: Վարդապէ Բն.
մը տես Գ. Զարգարի "ԱՐՈՐ" Բ. Թիւ 5—6,
էջ 156—196 եւ Թիւ 7—8 էջ. 152—158:

Fr. Macler: Rapport sur une mission scientifique en
Arménie russe et en Arménie turque Juillet-Octobre
1909, Paris (1911), 8°, էջ 185, 27 պատկերով:
Բն. Հ. Ա. ԱՐՈՐ. Բ. 144—146:

Քաղաքաւ Բ. Ե. Գ. Կովկասի աւերակներ: ԱՐԲՏ. Խն.
868—878, 954—959. (Հարմարեցիկ) — Պատ-
մական գրու. տպեր 1905—06 Թարգմարտի կոտ-
րածներէն:

Ե. Լաւայեան Կ. Բ. Կայսրական գաւառ. Տեղագրա-
թիւն. Ստեփանական ընթան. Հայոց ներքին
Արտաքին գիտական հասարակութիւն, Ռեդակցի-
ոյ. Հարկ. Թայպարաթի Գ. Հ., Բանդերեան
Գ. Հ., Գառնի Հայդարապետութեան անդադար-
ները. ԱՅԳ. ՀԱՆԳ. Գիրք XX, էջ 33—60 Հա-
րաւարակութեան ծանոթ գրքերէն:

Н. Марр — Древности позвдка въ III. вмію и Клар-
дзію (65 рисунков) Ի շարք Тексты и рассказы
по армяно-грузинской этнологии. Книга VII.
С. П. մեծ. 8°. էջ 216: — Եւ շարք Ի Ըս-
չէթ եւ Ի Կղարքի ոգեւորութեան մը: Ն. Մառ
կու. այս բաղնիքի լուսանկարներով զարգա-
րած: Նախաստան եւ աղագրական անարկերն,
Վրացայոց այս երկու գաւառներէն: Հետազոտա-
կան եւ մեջ համար իմաստներ հայերէն ար-
ձանագրութիւն եւ նմանք:

Л. М. Меліксетъ-Беконъ: Изъ матеріаловъ для исто-
рии Армянъ и Югъ Россіи (Կիւթեր Հարաւային
Ռուսաստանի Հայոց պատմութեան վերաբերող)
Одесса, 1911, 8°, էջ 14. (Արտադրութեան Զինարար
Императорского Одесского Общества Исторіи и
Древностей, հատոր XXIX). — Ա. հաստածի
մէջ կը գրուի Կովկասի եւ Իտալիայի հայ
լուսաւորական եկեղեցականութեան զարգացումը
(1806—1911). Բ. հաստածի մէջ "Հայերէն ար-
ձանագրութեան քար մէ Իտալիայի (յաւել
ՌՄԺ-ն 1765): Գ. հաստածի մէջ Օդեսայի
հայ եկեղեցիները. Գ. "Օդեսայի պատմութեան
եւ Հնագիտական կայսերական ընկերութեան Մա-
սնագրարանի անագիտներէն, ուր կը գրուի
վաւերագրեր Բ. Ս. Պոպովի հայ ծագման լայն:

